

*Celestin Tomić*

## KUĆA—CRKVA U KAFARNAUMU

Isus počinje svoje javno djelovanje, svoje mesijansko poslanje u Kafarnaumu, gradiću, u tada bogatoj dolini nakićenoj malim mjestima, na sjeverozapadnoj obali Genezaretskog jezera. Grad je to skromnih ljudi, siromašnih ribara i poljodjelaca, ali važna prometnica i raskrižje putova. Kroza nj prolazi znameniti »Put uz more«, koji spaja Istok s Egiptom. Tu je i carinarnica i jači odred rimskih vojnika, koji bdiju nad tim graničnim mjestom.

Isus je upravo taj grad izabrao za središte svoje mesijanske djelatnosti. Položaj grada i njegova važnost na putovima tadašnjeg svijeta bili su pogodni da se Božja poruka Evandjelja, Radosna vijest, što brže proširi tadanjim svijetom. Isus tu započinje svoje djelo u sinagogi grada. Kafarnaum postaje »njegov grad« (Mt 9, 1), a Petrova kuća je njegova kuća.

Matej vidi tu ostvarenje Izaijina proroštva: »Zemlja Zebulonova i zemlja Naftalijeva, Put uz more, s one strane Jordana, Galileja poganska — narod što je sjedio u tmuni svjetlost vidje veliku; onima što mrkli kraj smrti obitavahu svjetlost jarka osvanu« (Mt 4, 15 sl.).

Poslije Jeruzalema taj se grad najviše spominje u Novom zavjetu, šesnaest puta. Vidio je mnoga čudesa i znakove, slušao utjelovljenu Riječ, ali se nije obratio. Zato Isus nad tim gradom izriče tešku prijetnju, kakvu je izrekao i nad susjedna dva grada, Korozainom i Betsaidom. »I ti, Kafarnaume! Zar ćeš se do neba uzvisiti? Do u Podzemlje ćeš se strovaliti! Doista, da su u Sodomi bila čudesa koja se dogodiše u tebi, ostala bi ona do danas. Ali kažem vam: Zemlji sodomskoj bit će na Dan sudnji lakše nego tebi« (Mt 11, 23).

Proroštva se ubrzo obistinile. Kafarnaum naglo gubi svoju važnost. Grad polako nestaje. Postaje ruševina. Hodočasnici još u 4. i 5. st. dolaze onamo da posjete draga mjesta spasenja, Petrovu kuću. Eterija, monahinja opatica (g. 384.) bilježi u svojim putopisnim bilješkama za svoje sestre:

»U Kafarnaumu je podignuta crkva nad kućom apostolskog prvaka. Njezini su se zidovi sačuvali netaknuti do danas...« I jedan hodočasnik iz Piacenze piše dva stoljeća kasnije (g. 570.): »Išli smo u Kafarnaum u kuću Petra, koja je sada bazilika.« Poslije toga mjesto se više ne spominje. Čak se gubi i ime i položaj mjesta. Svu tu ravnicu prekrile su livade i pašnjaci. Na njoj se podižu tajanstveni brežuljci, koji kriju tajnu zaboravljenih gradova — Kafarnauma, Betsaide, Merona, Korozaina, Magdale... Jedan brežuljak, obrašten zelenim visokim eukaliptusima u blizini jezera, mogao bi biti Kafarnaum. Beduini ga nazivaju Tell Nahum. Neprotumačivo ime! Možda grobnica nekog poznatog rabina Nahuma? Nije li to gradina Kafarnauma? Uočivši važnost mjesta početkom ovog stoljeća, franjevci, čuvari Svete Zemlje, otkupiše brežuljak od beduina. Ovamo se povukao i brat Charles de Foucauld prije nego što ga je Duh odveo u pustinju Sahare.

### *Sinagoga*

Godine 1921. počinje franjevac P. Orfalli arheološka iskapanja više prema zapadu. Bila su veoma plodna. Arheološki pijuk nije upao u prazno. Na vidjelo dana došla je stara sinagoga rimskog stila, bijelih kamenitih zidina, dorskih stupova s korintskim kapitelima, a počiva na crnom granitnom temelju. Na zidinama se jasno vide uklesani Davidova zvijezda, luk hrama, svijećnjak, stilizirano cvijeće i životinje.

Arheolog-istraživač bio je svjestan da je otkrio sinagogu iz Isusova vremena, koju je Židovima sagradio rimski satnik. »Dostojan je da mu to učiniš (da mu izliječi bolesna slugu), jer voli naš narod, i sinagogu nam je sagradio« (Lk 7, 4 sl.). Tu je Isus učinio i prvo čudo: istjerao je nečistog duha iz opsjednutog (Mk 1, 23-28). Svi su ostali zaprepasteni. I pročulo se odmah o njemu posvuda, po svojoj galilejskoj okolini (Mk 1, 23-28). Tu mora da je Isus izrekao i svoju znamenitu besjedu o »kruhu života«, što izazva krizu kod mnogih učenika te odstupiše od njega. Tu je primio ispovijest vjere Petra i apostola: »Mi vjerujemo i znamo: Ti si Svetac Božji!« (Iv 6, 69).

Ali daljnja otkrića pokazala su da je sinagoga podignuta istom u 4. st. poslije Krista. No počiva li ona na temeljima iz Kristovih vremena? Arheološki nalazi novca i keramike pokazuju da ne dolaze do tih vremena. Ali temelji su svakako iz tih vremena.

### *Petrova kuća*

Nekoliko metara prema jezeru od stare sinagoge arheološki pijuk je god 1925. otkrio osmerokutnu građevinu s bogatim mozaikom. Što bi to moglo biti? Fontana usred grada na trgu? Ali ubrzo se uspostavilo da je to bizantinska crkva iz 5. st. Nije li to bazilika o kojoj govori hodočasnik iz Piacenze?

God. 1968. je franjevačka ekipa arheologa pod vodstvom p. Corba i p. Loffreda pažljivo otklonila podni mozaik bizantinske crkve i naišla na malo razočaranje: ispod je bio prilično debeo sloj zemlje, koja je ovdje nanesena. Ipak žbuka, ostaci građnje, novac i keramika pokazuju da mora biti nešto ispod bizantinske crkve iz 5 st. Kopali su dublje i naišli na ostatke sinagogalne crkve iz 4. st. (nakon 11 slojeva!), na stare zidove kuća i ulica iz Kristovih vremena. Prvi izvještaj koji je »procurio« u svijet bio je: »Nadani su ostaci veoma bijednih kuća. Crkva iz 5. st. počiva upravo nad mjestom koje je iste dimenzije i površine, a koje je u časti otprije.«

Kad su teren posve raščistili, pokazale su se zidine kuće stare zgrade oko središnjeg dvorišta (»dvor«), koji se nalazi ispred bizantinske crkve. »Skromna kuća« iz 1. st., koja se nalazi ispod bazilike, već je u 1. st. sveto mjesto, pretvorena u kuću-crkvu, dok su ostale kuće oko istog dvorišta i dalje nastanjene.

Nadani arheološki predmeti potječu iz 1. st. pa dalje: novac i keramika. Tu se naišlo na veliko iznenađenje: dvije udice za ribolov iz 1. stoljeća. Tajnu kuće otkrila je žbuka, koja je pomno sakupljena i odgonetnuta. Od 454 komada žbuke, 258 pokazuju razne crtarije, a 186 su grafiti (pismo).

### *Tajna kuće*

Poznati bibličar i teolog E. Testa je na temelju tih skromnih podataka o žbuci, nadenoj među otpacima stare crkve-kuće dok se podizala bazilika u 5. st., odgonetnuo tajnu ove kuće.

Sastavivši 258 komada žbuke s ukrasima, odgonetnuo je s približnom točnošću da se radi o židovsko-kršćanskoj bogomolji. Kao i kod drugih kuća-crkava obraćenika iz židovstva, i tu je ustanovio da je to bio sveti prostor. Židovi su bili oslikani tajnama spasenja — simbolično prikazano, jer su Židovi kršćani ostali vjerni Zakonu i nisu ukrašavali svoje bogomolje ljudskim likovima. Židovi su bili slojevito oslikani. Najdonji sloj imao je samo geometrijske figure: prikazuje zemaljsko područje. Iznad njega je predodčen zemaljski raj sa simbolima stiliziranih cvjetova i stabala. Nad ovim prema svodu imamo tri sloja koji predodčuju troja nebesa: zvjezdano, označeno zvijezdama-kružnicama; drugo nebo, prikazano cvjetnim križevima; i, konačno, treće nebo: nebeski Jeruzalem, stiliziranim građevinama. Sve je okrenuto prema trijumfalnom luku, gdje je znakovima izražena tajna Presvetog Trojstva i djelo spasenja.

Značajniji su grafiti. Ispisani su većinom grčki, sedam ih je na aramejskom (2-4. st.), na paleo-strangelo, pučki aramejski i jedan na latinskom jeziku. Tu otkrivamo vjeru, pobožnost i teologiju tih vjernika. Na grčkom jeziku grafiti (2-4. st.) su snažno kristološki označeni. Pobožni hodočasnici na zidovima tog svetišta ispisivali su svoje molitve: *Christe*

*eleison!* — Kriste smiluj se! To je najstarije svjedočanstvo molitve upravljene Kristu, jer se molitva redovito upravlja Ocu po Kristu. Na jednom mjestu piše *Kriste Bože*. To je svjedočanstvo vjere u božanstvo Krista. *Gospodine Isuse, Kriste, usliši nas!* — čitamo u drugom natpisu, a ispod njega je potpisana skupina hodočasnika. Tu je i *Ichthis* — *riba*, što je znak Krista i simbol Euharistije. Čitamo natpis *Petros* i *Bere (nica)*. Prema Djelima Pilata Berenica je ime žene izliječene od krvotoka.

I na aramejskom jeziku su zazivi kristološki: *Isus Spasitelj!* »Isus nas spašava po križu« — izraženo je znakovima poznatim kod judeo-kršćana.

Na pučkoaramejskom imamo naziv *pakid*, što je u prvoj judeokršćanskoj zajednici naslov za biskupa. Zatim ima zagonetan zaziv: *Dobro čuje pjev pijetla*. U pozadini je prepirka između Židova i kršćana Židova. Nevjerni Židovi predbacuju vjernim Židovima da ne čuju pjev pijetla-Mesije dok naviještaju Krista. Vjerni Židov svjedoči na zidu: *Dobro čujem pjev pijetla: Krist je obećani Mesija*.

Zagonetan je i jedini zaziv na latinskom: *Romae Bo(num) Petrus*. To se može raznoliko protumačiti: *Dobro Rima je Petar* ili *Moli, Petre, za dobro Rima*. Svakako, ovdje imamo značajnu povezanost Kafarnauma, Petrove kuće i Rima.

\* \* \*

Na temelju svega ovoga možemo zaključiti da se nalazimo pred veoma dragocjenim svetištem kršćanstva iz prvog stoljeća. Nema sumnje da je to Petrova kuća, koja je postala Isusovom kućom. Tu je on izliječio Petrovu punicu koja je ležala u vrućici i istjerao sotonu iz opsjednutoga. Ta kuća ostala je dragocjeno svetište prvih kršćana. Oni su se tu okupljali već u prvom stoljeću da slave euharistijska slavlja. U dvoru oko kuće bilo je dovoljno prostora da se okupi zajednica vjernika iz grada i brojni hodočasnici iz svih strana svijeta, kako nam to potvrđuju zapisi na zidovima.

U 4. stoljeću podignuta je nad tim mjestom skromna crkvice, u isto vrijeme kad je podignuta i blistava sinagoga na drugom kraju. To su dva mjesta vezana uz Isusov prvi nastup u Kafarnaumu (Mk 1, 21-31). Isus napušta sinagogu i uzima svoje konačište u Petrovoj kući. Ova, kao i njegova lađa, postaje znak Kristove Crkve koja nas spasava od »vrućica« naših slabosti i grijeha.

Judeokršćani se u 5. st. pretapaju u opću Crkvu i ovo mjesto postaje mjesto opće Crkve. Vjernici smatraju da treba podići dostojanstvenu crkvu na tom mjestu. To je bizantinska bazilika iz 5. st., kojoj se divi hodočasnik iz Piacenze.

Sigurno je već ovo otkriće dostatno, dovoljno da nas zadivi. Ali možemo se nadati da će daljnja otkapanja otkriti i »vrata grada«, mjesto na kojem je Gospodin ostvario velika čudesa (Mk 1, 32-34), a možda i

Matejevu carinarnicu i druge svete evandeoske uspomene. No već to otkriće iz prvog stoljeća — kuća, dvorište i ulice kojima je Gospodin prolazio i gdje se zadržavao — spadaju u najveća otkrića ovog stoljeća u Svetoj Zemlji.

Skromna kuća-crkva u Kafarnaumu i veličanstvena bazilika svetog Petra u Rimu nad njegovim grobom! Dva bisera, dva dragulja iz vremena prve Crkve, poštovana vjerom i pobožnošću. I dok car Konstantin polaže prvi kamen prve bazilike svetog Petra u Rimu, malo kasnije se i u Kafarnaumu nad ruševnom starom kućom i kućom-sinagogom iz 4. st. podiže veličanstvena osmerokutna bazilika kuće svetog Petra. U isto vrijeme dok Pio XII. određuje dragocjena iskopavanja ispod bazilike sv. Petra u Rimu koja utvrđuju sigurnost groba svetog Petra, ovdje počinju franjevci na gradini Tell Nahum, starom Kafarnaumu, iskapanja ispod bizantinske bazilike 5. st. i otkrivaju Petrovu kuću, koja je u 1. stoljeću pretvorena u kuću-crkvu i u 4. st. u bogomolju zajednice vjernih Židova, koji čuvaju te dragocjene starine. Ta dva otkrića nekako se upotpunjuju: Petrova kuća i Petrov grob. I povezuju se. To je izrazio već stari hodočasnik prvih stoljeća i zapisao: *Romae Bo (num) Petrus — Petar je blago Rima, ili Romae Bo (etos) Petrus — sjeti se, Petre, Rima, ili moli za spas Rima, Petre.*

Oba otkrića svjedočanstva su vjere i pobožnosti prve Crkve, a ta svjedočanstva 1. stoljeća govore o pobožnosti prema Petru i značenju apostola Petra za prvu Crkvu. Ni kasnija stoljeća nisu umanjila tu vjeru i pobožnost. Petrova kuća znak je Kristove Crkve, u kojoj uvijek odjekuje ispovijest vjere u Isusa Krista, Sina Božjega. Vjera koja nas spašava i otvara nam blaženstvo vječnoga života.